

בלעם ואמרו לו מה קול ההמון שמא המבול רוצה להביא וכו' ואפילו אם תאמר שבאותה שעה היה לכל הפחות בן עשרים ליתן עצה ובסוף מ' שהיו במדבר אחר מתן תורה נהרג א"כ היה לכל הפחות בן ס' כשמת והתם אומר דבר תלתינ ותלתא היה.

ויש מדרשים שכתוב בהם בשעת מתן תורה נתקבצו כולם אצל קמואל והתם משמע דקמואל אבי ארם היה בן בלעם נחור ואז קשה כמו כן שהיה זקן הרבה ועוד דבכ"ר¹² דורש דקמואל אבי ארם הוא היה לבן הארמי ולפי זה יש לפרש הא דאמרו הידעתם את לבן בן נחור בשביל שהיה בן בנו קורוהו בן נחור כי בן בתואל היה, ועל כן מונה אותו עם שאר בניו כדכתיב שמונה אלה ילדה מלכה לנחור אחי וגו' הרי משמע לפי כל אלו המדרשות דקמואל הוא לבן והוא בלעם, והכי נמי אמרינן בחלק¹³ הוא לבן הוא בעור¹⁴ והוא כושן רשעתים¹⁵, ונקרא בעור משום שבא על בעירו, כושן רשעתים משום שעשה שתי רשעות אחת בימי יעקב ואחת בימי שפוט השופטים א"כ לפי זה קשה הרבה יותר כי היה זקן הרבה והאריך ימים עד ימי שפוט השופטים ואם הוא היה בלעם הלא נהרג בימי משה ולא האריך עד ימי שפוט השופטים. ותירץ ריב"א הא דאמר בר תלתינ ותלתא שנין הוה בלעם חגירא כדקטיל יתיה פנחס ליסטאה, יש לפרש שהעני אותו ולקח לו כל ממונו ועני חשוב כמת, ומה שכתוב ואת בלעם בן בעור הרגו לפי חרב צריך לפרש שניקרו את עיניו וסומא חשוב כמת ולעולם האריך כל אותם הימים והיה זקן גדול.

ועיי"מ¹⁶ שבלעם בנו של לבן היה וכך מפרשים הוא בלעם הוא בעור הוא לבן הוא כושן רשעתים ומפרש טעמא דבלעם לחוד וטעמא דלבן לחוד ומה שכתוב ותלחץ רגל בלעם אל הקיר זהו מפני שאמר לבן ליעקב¹⁷ אם אנכי אעבור אליך את הגל הזה וגו' ועתה עבר בלעם לרעה על כן לחצה רגלו כך הוא

לו לעם¹ "פן ירבה" העם "והיה כי תקראנה מלחמה", עבור כל הכסף שנמצא בארץ מצרים ובארץ כנען וחפיצים לשלול הכסף ונוסף גם הוא, העם שהיו דרים בארצם יתוספו על שנאינו לעזרם "ונלחם בנו", העם "ועלה", העם "מן הארץ", לפי שנאמר לו² "והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם". (א' א' 26).

(1) שמו"ר כב, א: רש"י א, י. (2) ברא' מה, כא.

(ט) הבה נתחכמה לו, אמרינן בהלכה¹ דשלשה היו באותה עצה, ופירש הקונטרס שם בעצה דהבה נתחכמה לו והם בלעם ואיוב ויתרו, יתרו שברח, זכו בני בניו לישוב כלשכת הגזית, איוב ששתק נתיסר בלעם שיעץ נהרג בחרב, וקשה אם איוב היה באותו עצה ולא היה ישראל, א"כ האיך נכתב ספרו בכ"ד ספרי הקודש? ועק"ק דאמר בכ"ב¹ * דאיוב מעולי גולה היה ובית מדרשו בטבריה. ותו ק"ק למן דאמר דאיוב לא היה ולא נברא אלא משל היה א"כ מאי איכא למימר, ושמא אין משיבין על המדרש, ע"ק דאמר בחלק² בר תלחין ותלתא שנין היה בלעם חגירא כד קטיל יתיה פנחס ליסטאה במלחמת מדין, א"כ איך היה באותה עצה דלא היה כ"א בן ל"ג שנים משום דאנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם³ והכא משמע דהיה זקן הרבה, דהא לכל הפחות בן כ' שנה היה דיכול ליעץ שהרי בן עשרים לחכמה⁴ ותחשוב שמונים של משה⁵ ומ' שנה שהיו במדבר ואז נהרג⁶ א"כ היה לכל הפחות בן ק"מ שנים כשנהרג⁷.

והרב ר' מנחם מיואני פיי"מ⁸ שלשה היו באותה עצה⁹ דלכה איעצך דאמר ליה בלעם לבלק¹⁰ אלהיהם שונא זימה, לך עשה שווקים והושיב בהם זונות, והקשה הרב ר' משה דבדברי הימים של משה (ספר הישר פרשת שמות) תמצא דאותה עצה הבה נתחכמה לו דאמר התם ויען בלעם הקוסם וכו' ועוד הקשה הר' מנחם מיואני דבמסכת זבחים בפרק פרת החטאת¹¹ אמר התם כשעה שבא הקב"ה ליתן התורה לישראל נתקבצו כל האומות אצל

נתחכמה לו פן ירבה", ובסוף "וכאשר יענו
אתו כן ירבה וכן יפרץ". (ויר' 4).
(1) להלן א. יב. (2) איוב יב. כ. (3) יונה ג. ז.
(4) ברא' יא. ד. (5) שם ח.

יא) נתחכמה לו פן ירבה, נערים עליו
לעשות דבר שלא ירבה שאם ירבה "והיה כי
תקראנה מלחמה", כי יקרה מקרה של
מלחמה, יתחבר עם שונאינו "ונלחם בנו ועלה
מן הארץ", ילכו להם ונפסיד עם גדול כזה.
שראוין להשתעבד בהם בשעת הצורך, ולכך
נשתעבד בהם שלא לצורך, שלא ירבו ולא
יעלו מן הארץ ויהיו מצויים לנו בשעת הצורך
כי זאת העבודה לא היתה לצורך, אלא פן
ירבה. וי"ל "ועלה מן הארץ" כלומר מן הארץ
יהיה עליין יותר ממנו, והיינו משועבדים להם
ושניהם מדעתי והראשון נראה, כי בסוף ניכר,
שבסוף הקפידו שיצאו מתחת ידם, ומדקאמר
"והיה כי תקראנה" יש להוכיח שבפני עצמם
לא היו יראים מהם. (ריב"ש).

יב) נתחכמה לו פן ירבה, שלא ירבה
שאם ירבה "והיה כי תקראנה מלחמה"
משנאינו כמו¹ "ידה ליתד תשלחנה" מצינו
לשון יחיד אצל רבים. (רשב"ם).
(1) שופטים ה. כו.

יג) והיה כי תקראנה, כי¹ תארענה, כמו²
מקראי קודש מארע קודשא לשון מאורע.
(רשב"ם).
(1) וכן באונקלוס וביונתן. (2) ויקרא כג. ב.
וברשב"ם שם.

יד) כי תקראנה מלחמה, מה טיבה של
מלחמה זו? אלא לפי שכתוב¹, וילקט יוסף
את כל הכסף הנמצא והיה דואג פרעה שלא
יבוא הכנעני להלחם במצרים בעבור הכסף²
ושלא יעזרו ישראל לבני ארצם אם יודעים
באיזה מקום שם יוסף הכסף וגם נאמר
לאברהם³ ואחרי כן יצאו ברכוש גדול. (לוי'
110א).

(1) ברא' מז. יד. (2) וכך בבעה"ט ובילקוט ראובני
בשם מדרש. (3) שם טו. יד.

במדרשים¹⁸, ומ"מ קשיא דאמרינן במדרש
אחר שהיה קמואל בן נחור, ובמדרש אחר
דורש שהוא לבן, ובמדרש אחר דורש שהיה
בנו וצריך לומר דמדרשים חלוקים הם,
ולמדרש דדריש שהוא לבן ניחא הא דאיתא
כהגדת פסח ולכן בקש לעקור את הכל שבא
לקלל את ישראל, ואף למדרשים אחרים צריך
לומר שבעצתו נועץ בלעם כשהלך לקלל את
ישראל ומעלה עליו הכתוב כאלו עשאו והיינו
להא דכתיב באיוב¹⁹ "כי יתרי פתח ויענני"
ובמסורת כתיב יתרו פתח, ור"ל הכי יתרו נמי
היה באותה עצה והוא פתח אותו ואותו ענה,
וקשה שיתרו ברח איוב לא ברח אלא שתק?
וי"ל שיתרו גדול הדור היה באותה שעה והיה
בידו למחות ולא לברוח ולפיכך האשימו איוב
ליתרו. (ה"ו: ד"ו; ויר' 4; מ"ו: ד"ז במדבר כד. יד. רא"ג:
א' 2344; 283; 270; נ"י 188/2; המ' 145).

(1) סוטה יא. א וכן ברש"י במדבר כד. כא. (*1) טו.
א; ירו' סוטה ה. ו. (2) סנהדרין קו. ב. (3) תהלים
נה, כד וכדאמר בסנהדרין שם. (4) גיטין סה. א ב"ב
קנה. א ותוס' שם ובכ"ר יד. ז. (5) להלן ז. ז.
(6) במדבר לא. ח ובד"ז מביא ראיה שזה היה בסוף מ'
שנה כי בפרשה זו נאמר נקם נקמת בני ישראל מאת
המדוניים אחר תאסף. (7) ורש"י בסנהדרין קו. כ ד"ה
בר תלתין ותלת תירץ את הקושיה וכתב שר"ח שאמר
שבלעם מת בתלתין ותלת לא סובר כר' סימאי שג' היו
באותה עצה. (8) סנהדרין קו. א סוטה יא. א.
(9) במדבר כד. יד ובד"ז שם. (10) סנהדרין שם.
(11) קטז. א. (12) ברא' כב. א; נז. ד ושם כתוב הוא
לבן הוא קמואל. (13) סנהדרין קה. א. (14) במדבר
כב. ה. (15) שופטים ג. ח. (16) בה"ז בשם הר' דוד
זקנו של הר"מ. (17) ברא' לא. נב. (18) ת"י ויצא
יג. (19) ל. יא.

י) נתחכמה לו פן ירבה, "וכאשר יענו
אותו כן ירבה וכן יפרץ" ואמר איוב² "וטעם
זקנים יקח" עצת זקנים כמו³ "מטעם המלך
וגדליו" פתרונו, מעצת המלך וגדוליו אף
כאן² "וטעם זקנים יקח", חכמת זקנים מפיר.
יושבי שנער אמרו⁴ "הבה נבנה לנו עיר ומגדל
וראשו בשמים ונעשה לנו שם פן נפויץ" וסוף⁵
"ויפץ ה' אתם משם" מצריים אומרים "הבה